

можливе переважно за допомогою метафори. Мова людини абстрактна, у результаті процесу абстрагування формується свідомість людини, де реальність відображається через узагальнені або ідеальні образи. Творча діяльність, котра неможлива без процесів метафоризації, торкається сфери свідомого та несвідомого, тому вивчення принципів роботи сфери несвідомого та ірраціональних способів пізнання є перспективою дослідження у даному напрямку.

Список використаних джерел

1. Абстрактное мышление [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://psihomed.com/abstraknoe-myishlenie/> (дата звернення: 12.06.2018).
2. В. С. Стёпин, М. А. Розов, Ф. И. Голдберг. Абстрагирование. Гуманитарная энциклопедия [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий, 2002–2018. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/concepts/7009> (дата звернення: 12.06.2018).
3. Коммуникации животных [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zooproblem.net/povedenie/part1/zoopsixologiy/untitled3.php> (дата звернення: 12.06.2018).
4. Леонтьев А. Н. Эволюция психики / Алексей Николаевич Леонтьев. – Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 1999. – 416 с.
5. Основы философии: учебник и практикум для СПО / А. Д. Иоселиани. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2018. – 481 с. – (Серия: Профессиональное образование).
6. Пиаже Ж. Психология интеллекта / Жан Пиаже; [пер. с англ. и фр. А. М. Пятигорского]. – СПб.: Питер, 2003. – 192 с.
7. Шеллинг Ф. В. Й. Философия искусства / Фридрих Вильгельм Йозеф фон Шеллинг. – М.: Мысль, 1966. – 496 с.
8. Taylor C. W. Various approaches to and definitions of creativity. The nature of creativity / R. Sternberg, T. Tardif (eds.). – Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – P.99–126.

References

1. Abstraktoe myshlenie [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://psihomed.com/abstraknoe-myishlenie/> (data zvernennya: 12.06.2018).
2. V. S. Stypin, M. A. Rozov, F. I. Goldberg. Abstragirovanie. Gumanitarnaya entsiklopediya [Elektronnyy resurs] // Tsentr gumanitarnykh tehnologiy, 2002–2018. – Rezhim dostupu: <http://gtmarket.ru/concepts/7009> (data zvernennya: 12.06.2018).
3. Kommunikatsii zhivotnykh [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.zooproblem.net/povedenie/part1/zoopsixologiy/untitled3.php> (data zvernennya: 12.06.2018).
4. Leontev A. N. Evolyutsiya psihiki / Aleksey Nikolaevich Leontev. – Voronezh: Izdatelstvo NPO «MODEK», 1999. – 416 s.
5. Osnovy filosofii: uchebnik i praktikum dlya SPO / A. D. Ioseliani. – 5-e izd., pererab. i dop. – M.: Izdatelstvo Yurayt, 2018. – 481 s. – (Seriya: Professionalnoe obrazovanie).
6. Piazhe Zh. Psihologiya intellekta / Zhan Piazhe; [per. s angl. i fr. A. M. Pyatigorskogo]. – SPb.: Piter, 2003. – 192 s.
7. Shelling F. V. Y. Filosofiya iskusstva / Fridrih Vilgelm Yozef fon Shelling. – M.: Myisl, 1966. – 496 s.
8. Taylor C. W. Various approaches to and definitions of creativity. The nature of creativity / R. Sternberg, T. Tardif (eds.) – Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – P.99–126.

Ovcharenko N. M., postgraduate of Theory of Culture and Philosophy of Science Department, V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine, Kharkiv), ovcnatalia@gmail.com

Anthropological process of metaphorization as an element of the thinking process

In this article the process of metaphorization is considered as an integral part of thinking process in consciousness and the unconscious of human being. The methods of animal communication in comparison with human's methods are analyzed, as well as the concept of signal in humans and animals, the common features in the processes of abstraction and metaphorization, the role of consciousness and the unconscious when creating a metaphor, and the peculiarities of the creative process and the place of metaphor in it. Particular attention is paid to the classification of animal signals in communication, the classification of abstraction types, as well as

the peculiarities of phraseologisms, proverbs and sayings functioning as elements of folk art. Metaphor in the article is positioned as an anthropological constant. The assertion is substantiated that the «language» of animals is emotionally loaded, and emotionality in the human language may be the result of animal emotionality, and its manifestation is possible mostly by means of metaphor.

Keywords: metaphor, process of metaphorization, anthropological aspect, signal, language, abstraction, sign, symbol, unconscious.

* * *

УДК 111.11:161.201.3

Пашинська А. В.,
аспірантка кафедри філософської
антропології, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
agnessa.pashynska@gmail.com

Роль батьків у формуванні самоідентичності особистості

Метою статті було дослідити вплив відносин з батьками на формування самоідентичності особистості.

З'ясовано, що гармонічні стосунки з людьми, які нас виховували, є фундаментом для формування самоідентичності. Для їх гармонізації можна звернутися до методу феноменологічної редукції та осмислити сенс існування батьків в нашому житті, виплекати гарні стосунки допоможе індукція образу батьків до «небесних батьків», універсальних законів природи, існування чоловічого та жіночого. Усвідомлення мотивів, якими керувалися наші батьки, виховуючи нас, є ключем до їх прощення. Воночас глибокий аналіз власного дитинства формує здібність розрізняти своє та чуже або те, що нав'язали. Саме цевміння далі стане опорою у творенні власної ідентичності як автопроєкту. А хороші стосунки з батьками дадуть відчуття цілісності, через очищення та прийняття чоловічого та жіночого начала, яке ми беремо від наших батьків.

Ключові слова: самоідентичність, ідентичність, гармонізація, стосунки, батьки, діти.

Для ясності розуміння нашої статті зазначимо, що ми притримуємося тієї думки, що «ідентичність у людини одна – це самоідентичність особистості. Інші різновиди ідентичностей є колективними і являють собою певні конструкції, що впливають на процеси ідентифікації» [1]. Однак, згідно з деякими традиціями, що склалися в гуманітарній науці, під «ідентичністю» ми матимемо на увазі соціальну або колективну ідентичність, що є формою «зміст якої буде наповнюватись залежно від психологічних особливостей індивіда і його соціального оточення» [1]. Тобто ідентичність – це те, як особу визначають інші. Їй протистоїть самоідентичність, яка є самостійним визначенням особистістю себе. Або, якщо брати глибше, «особиста ідентичність або самоідентичність (Self-identity) – це єдність і спадкоємність життєдіяльності, цілей, мотивів і змістовних установок особистості, яка усвідомлює себе суб'єктом діяльності. Це не якась особлива риса або сукупність рис, якими володіє індивід, а його самість, відрефлексована в термінах власної біографії» [2].

Разом з тим додамо, що ми схилиємося до конструктивістських поглядів на самоідентичність як на автопроєкт. Який є результатом свідомого самонаповнення, тобто культивуванням та проявом самостійно обраних якостей та ролей. Від того, наскільки успішним є проєкт самоідентичності особистості, буде залежати міра її щастя. В той час як живучи під гнітом ідентичності, людина постійно буде відчувати гірку тугу за тим, ким би вона могла стати, якби змогла. Хоча проживання чужого життя, у випадках успішної (соціально визнаної) ідентичності, може приносити

певне задоволення, а самоідентичність (у випадках неприйняття іншими) може переживатися трагічно.

Метою нашої статті є дослідити як саме відбувається формування самоідентичності, відшукати той фундамент, з якого людина починає себе творити. На перший погляд, відповідь очевидна, самоідентичність починається з пошуку себе. І ознаками, що ми рухаємося у вірному напрямку до себе, є певна хвилююча, збуджуюча радість, яка захоплює всю нашу сутність, коли ми відіграємо роль, яка глибоко відповідає нашому внутрішньому змісту. Однак складність полягає в тому, що таке глибоке знання себе ще слід вміння розрізнити, а далі – розвинути. Тож брати його за точку відліку становлення самоідентичності буде занадто поетично. Адже ці миті відчуття свого шляху, переживання тотожності самому собі важко піддаються аналізу. Тож ми хотіли б зупинитися в цьому дослідженні на чомусь більш загальному, однак не менш важливому для формування самоідентичності.

Як писав С. Екзюпері «всі ми родом з дитинства» [3], враховуючи це, а також міркування багатьох психологів, є привід вважати, що самоідентичність починає формуватися з ранніх років. І на нашу думку, особливе місце в цьому процесі займає виховання і далі – конфлікт з батьками (або людьми, які нас виховували). Саме на цьому ми зосередимося детальніше в цій статті.

Адже батьки відіграють найбільшу роль у формуванні нашої ідентичності. І коли наша самосвідомість (моменти переживання тотожності самому собі, здатність розрізнити власну природу) набирає обертів – вони перші люди, які потрапляють під вогонь нашого обурення. Тож конфлікт неминучий, навіть за умови правильного виховання, однак його розмах може бути різним. Але перш, ніж перейти до нього, розглянемо деякі передумови до формування самоідентичності.

У соціумі закладений певний механізм, який пізніше буде нас спонукати до пошуку власної ідентичності. Його суть можна висловити через запитання: «Хто ти?». До нього нас привчають оточуючі з дитинства, запитуючи нас маленьких: «Як тебе звати?», «Скільки тобі років?», «Як звати твоїх тата, маму?». І ми вчимося відповідати: «Мене звати так, як назвали мене мої батьки», «Роки мені стільки, скільки минуло від народження», «Мої батьки ось ці люди». Нам невтомно «дзижчать в вуха, повідомляючи різноманітні знання, в нас вливають їх, немов воду в ліжку, і наш обов'язок полягає лише в повторенні того, що ми чули» [4]. У цьому парадокс єднання ідентичності з самоідентичністю. Оточуючі начебто очікують того, коли ж ми так виростимо, щоб усвідомити цю гру.

Виходить, що ми відповідаємо на запитання про те, хто ми, так як навчили нас інші люди. І в процесі соціалізації нас досить довго наставляють: ти хлопчик, син, учень, а коли виростеш – будеш працівником, чоловіком, татом... Ба більше, нам так чи інакше розповідають, що ми маємо відчувати, чого хотіти. Тож самоідентичність бере свій початок з простих пояснень та запитань дитині. А далі цей наратив підхоплює реклама та культура.

І власне від того, наскільки добре нас ще підлітками «вдягнули» в ідентичність, залежить чи винесемо ми свій сумнів щодо всього цього вивченого матеріалу про те хто ми, чи ні.

Найгірше, коли «вдягнули» нас добре і цілком, і ми подобаємося собі, подобаємося іншим. І дарма, що «одяг» чужий, що розмір не наш і «зшитий» він з бажань, думок, очікувань інших. За таких умов нашому конфлікту з ідентичністю виникнути вкрай складно. Однак є всі шанси, що рано чи пізно це відбудеться. І тоді, а також у випадках, коли нам не подобається нав'язана ідентичність (наприклад, батьки хочуть щоб я грав на піаніно, а я хочу грати на гітарі, і не тому, що мої друзі вважають, що так буде легше знайти собі дівчину, а тому, що я і дня не можу прожити без прослуховування мого улюбленого Девіда Гілмора (відомий гітарист)), і ми вступаємо в конфлікт з нею.

Тож одного дня, з першого сильного конфлікту, коли нас не вдається переконати в тому, що ми є тим, ким ми не хочемо бути, почнеться тотальний сумнів щодо всього вивченого матеріалу з вуст оточуючих щодо того хто ми.

І наші перші в житті «бунти» дуже важливі. Ними ми починаємо прокладати собі стежку до себе справжнього, і від того, настільки успішно у нас це вдасться, що, нажаль, в більшій мірі залежить від наших близьких, визначиться міра складності, а інколи і взагалі – можливість, становлення самоідентичності. Якщо наші батьки будуть виховувати в нас критичність мислення з орієнтацією на нас, помітять нашу зацікавленість чимось, підтримають її і будуть нас заохочувати в розвитку – це буде кращим вихованням.

Адже в молодих людях ще не сформоване вміння розрізнити власні вподобання від нав'язаних. Ба більше, – це достатньо боязко, визначити як ти хочеш, і діяти відповідно цьому. Простіше погодитися з іншими в їх погляді як тобі варто жити і розділити з ними певну відповідальність за власне життя. Однак, якби весь світ жив так, певно ми б не мали геніїв. Адже саме їх самоідентичність та наполегливість дозволила їм зробити величезні відкриття чи подарувати світові унікальний культурний спадок. Для цього їм потрібна була величезна хоробрість і віра в себе.

Тож виходячи з цього, особливого значення займає вміння досягати довгострокових цілей. Будь яке навчання чомусь новому вимагає цього, і тому дуже важливо розігрівати інтерес дітей до того, чим вони були зацікавлені, але не примушувати. Примус чи потурання в тому, щоб кинути займатися чимось, до чого був інтерес при перших складностях – дві крайності поведінки близьких, які шкодять нормальному розвитку самоідентичності особистості. Формуючи, в першому випадку – сценарій ненависті до себе, а в другому – невпевненість, відчуття відсутності підтримки.

Таким чином, власна ідентичність «я – гітарист» може трансформуватися у я – ненавиджу гітару, я неправильно обрав, помилився, я не здатен до цього, я не люблю це... а отже – не люблю себе. Або – в мене нічого не виходить, я нездара, я не знаю який я, в мене нічого не виходить, я поганий, я не люблю себе. Далі, людині, яка мала подібне дитинство, буде досить складно з пошуком самоідентичності. В той час, як ідеальним сценарієм, який би сприяв її розвитку, було б дати вихованцю «зазнати смак різних речей, вибирати між ними і розрізнити їх самостійно, іноді вказуючи йому шлях, іноді, навпаки, дозволяючи відшукувати дорогу йому самому» [4].

Отже, вміння визначати себе починає формуватися з дитинства, а не є чимось тотально залежним від

самої особистості. Ерік Еріксон був переконаний що перші кроки до самоідентичності ми здійснюємо вже з народження, однак у віці 11–20 років підліток переживає ключову стадію розвитку почуття власної ідентичності. І «при вдалому перебігу кризи підліткового віку у юнаків і дівчат формується почуття ідентичності, при несприятливому – сплутана ідентичність, сполучена з болісними сумнівами щодо себе, свого місця в групі, в суспільстві, з неясністю життєвої перспективи» [5]. В другому випадку людині доведеться провести клопітку роботу над собою, щоб реабілітуватися. Однак це вдається не всім.

Тож відчуття власної ідентичності варто розвивати, виходячи із задатків дитини, підтримуючи її самоідентифікацію, балансуючи між строгістю та м'якістю, а також через практику правильних запитань. Остання важлива для заглиблення самосвідомості дитини, навчання усвідомлювати та осмислювати свої думки, почуття, дії.

Проте «здатність опуститися до потягів дитини і керувати ними властива лише душі піднесеній і сильній» [4]. Тож навчити самоідентичності можуть не так багато вихователів. Часто це цілком лягає на власні плечі особистості. І перше, що вона робить – вступає в конфлікт з батьками (людьми, які її виховують).

Дитина виходить з під контролю, починає самодійство, часто може робити щось «на зло» батькам – те що їй забороняли, те, що вона знає наперед, що не сподобається її батькам. Ці перші кроки дитини, а іноді і дорослої людини, яка тільки наважилася до само ідентичності, є дуже важливими і часто болючими, якщо батьки не готові до того, що дитина – це вільна особистість.

В цьому випадку, прагнучи до власної цілісності, особистість вдається до тотальності, вона повністю замикається у власному світі і стає непохитною до вмовлянь і порад інших. Єдиний можливий засіб комунікації – це підтримка з боку батьків та вільний обмін думок, однак часто дитина вбачає в цьому спробу взяти над нею контроль. І якщо з боку батьків це дійсно так, тоді вони «намагаються триматися подалі. Схвалення часто змінюється у батьків обуренням, і нерідко створюється враження, що молодь швидше воліла б позбутися від жорстких батьків, ніж мати таких, які взагалі не були б варті згадування» [5].

Таким чином, це час, коли з дитиною слід говорити як з рівною собі, вона бере до уваги досвід батьків, тож їм краще зосередитися на власній цінності, своїх досягненнях і ділитися саме цим досвідом. Тобто дискурс має бути таким: «я робив так і так і прийшов до того й сього» і на цьому все. Поради без прохання таких не будуть сприйняті, так само як і намагання схилити до якогось життєвого вибору.

Особливої уваги заслуговують взаємини між батьками. Їх спосіб відносин формує в дитині спосіб взаємодії з іншими, враховуючи самих батьків. Ідеально, коли між батьками партнерські стосунки, коли, як пише українська дослідниця С. А. Крилова, «атмосфера турботи, душевності і любові не суперечить свободі» [6, с. 29]. А також відсутня жалість до себе, яка є «головним комплексом, що заважає любові» [6, с. 31]. В такій родині дитина може легко засвоїти чоловічу та жіночу мораль і набути власної цілісності. Це максимально сприятиме її успішній самоідентичності.

Баланс любові і свободи дуже важливий, батьками слід тонко відчувати міру. Адже «тільки через залежність від інших особа виробляє в собі свідомість, що залежність від себе, яка в свою чергу робить його вартим довіри інших; і, тільки повністю сприйнявши комплекс фундаментальних цінностей, вона може стати незалежною, вчити інших і розвивати традицію» [7]. Тож молода особистість потребує уваги дорослих, не слід повністю залишати її самій собі, адже тоді вона буде відчувати себе кинutoю і складності з самоідентифікацією будуть переживатися гостріше, людина почне шукати собі підтримку поза сімейним колом. Це може прокласти прірву між батьками та дитиною на довгі роки.

У будь-якому випадку і дитина, і батьки свідомо чи ні будуть прагнути до гармонізації стосунків. І саме добрі стосунки з батьками – є міцним корінням для становлення психологічно здорової особистості, здатної до самоідентичності.

Коли наші стосунки з батьками не склалися, то ми будемо намагатися відтворити їх з іншими людьми, шукаючи маму чи тата, або обох батьків в своїх друзях, коханих, героях книг чи зірках шоу бізнесу... або навіть в Богіві.

Фрейд взагалі вважав, що ідея Бога існує через потребу в батьках, в тому, щоб було з ким розділити відповідальність за своє життя. Зокрема в єдиному богові людина може знову «знайти інтимність і напруженість дитячого ставлення до батька» [7] і розраховувати на його турботу і підтримку. Образ матері закладений в Богородиці. За великим рахунком, ми можемо відтворити дитячо-батьківські стосунки і з пантеїстичними богами чи віднайти їх в олюднених образ природи, таких як «магінка Земля» і т.д.

У будь-якому разі, найекологічнішим стартом формування самоідентичності та відносин з іншими з приводу її прийняття/неприйняття, буде взаємодія з рідними батьками (людьми, які виховували). І гармонізація стосунків з ними допоможе розібратися з багатьма власними протиріччями, які були сформовані в процесі виховання, що вкаже нам шлях до нас справжніх. А перехід до форми спілкування «дорослий – дорослий» має позбавити нас інфантильності. Таким чином, доки ми не візьмемо відповідальність за своє життя на себе – будь-які наші стосунки з іншими людьми матимуть відтінок гри «дочки-матері», а ми самі швидше за все будемо знаходитись в полоні ідентичності.

Уникнути цього можна лише шляхом побудови контр сценарію життя «я дорослий», який буде реалізовуватися з позиції «дитини», яка грає в «дорослого» на докір батькам. Або відігравши конструктивний розвиток стосунків батьки-діти з іншими людьми і прийшовши в результаті до успішної сепарації і самостійності.

Отже, для формування самоідентичності особистості вкрай важливий успішний розвиток стосунків з батьками. Для їх гармонізації можна піти зворотнім шляхом від фрейдівської концепції про приховане приписання батьківської ролі богам, що пояснюється «безпорадністю людини, її потребою в захисті» [7] та незалежною турботою з боку батьків.

Та перш, ніж перейти безпосередньо до описання такого підходу, зауважимо, що релігійність та духовність в нашому розумінні поняття не тотожні. В широкому

сенсі, духовність – це орієнтованість людини на моральні та етичні цінності. Тоді як, розвиваючи думку Фрейда щодо релігійності, духовність – це очищена від ілюзій релігійність, яка є позаконфесіальною. Тобто людина, прагнучи до високих ідеалів, дає собі звіт в тому, що «незнання є незнання» [7] і не намагається бажане видати за реально існуюче через віру в нього. Однак і зводити релігійність лише до заміщення ролі батьків не слід. Ми припускаємо, що є випадки єднання духовності і релігійності в їх вищих сенсах в одній особі.

Тож загалом, щоб гармонізувати стосунки з батьками, нам уявляється логічним використати метод феноменологічної редукції і прийти від безпосередньо наших батьків та стосунків з ними, до сенсу їх існування в нашому житті. На шляху до цього можна звернутися до індукції та опертися на ідею про те, що наша мати в широкому розумінні є продовженням «небесної матері», природи, жіночності, а наш батько – продовженням «небесного батька», цивілізації, мужності. Або, подивитися на наших батьків як на Бога чи, інакше кажучи, – розгледіти в них Бога, знайти в них все те, що ви шукаєте в релігії чи якихось культах, чи в інших людях, від яких ви потребуєте батьківської турботи (коханих, психотерапевтів, священників, вчених і т.д.). Саме в такому ставленні розкривається те, що «мати вагоміша землі, батько вагоміший небес» [8].

Наші батьки є проявом укладу життя на Землі, вони мають свої плюси та недоліки, однак вони по своєму нас люблять. І через них до нас промовляє Творець всього, і щоб позбутися від страждань в стосунках з батьками, ми маємо прийняти їх такими, як вони є, прийняти їх як частину чогось більшого. Як частину нашого життя, а гармонізацію стосунків з ними як урок співчуття та умову нашого здорового психологічного розвитку. Слід усвідомлювати, що батьки дали нам життя, однак ми є окремою особистістю, ми маємо брати відповідальність за наше життя на себе, і наше народження було закономірністю в природі. Те, що батьки нас народили, не означає, що вони нам щось винні, або ми їм.

Слід усвідомити, що «ви не несете відповідальності перед вашими батьками, ви не несете відповідальності перед якимось Богом, ви не несете відповідальності перед якимось священиком – ви відповідальні перед вашим внутрішнім єством. Відповідальність це свобода! Відповідальність це ідея, що «Я повинен взяти повиди мого життя у власні руки. Досить! Мої батьки завдали шкоди – вони зробили все, що могли зробити: гарне і погане, вони зробили і те й інше. Тепер я став зрілою людиною. Я повинен взяти все в свої власні руки і почати жити так, як я відчуваю. Я повинен вкласти в своє життя всю свою енергію». І в ту ж мить ви відчуєте величезну силу, яка з'явиться в вас... Вина змушує вас відчувати слабкість: відповідальність змушує вас відчувати силу. Відповідальність повертає вам мужність, впевненість, довіру... І пам'ятайте, лише ставши одного разу на власні ноги – ви зможете йти без ніг і літати без крил; іншого не дано» [9].

Важливим є усвідомлення причин, чому батьки чинили з вами певним чином і поради тому, що ви, у разі, якщо захочете мати дітей – будете виховувати їх інакше. Однак, слід пам'ятати, що батьки робили так, від серця бажаючи вам щастя. І може не все, але щось з їх зусиль пішло вам на користь. Обов'язково є щось позитивне.

Дійсно, як висловився Андре Моруа, «стосунки між батьками і дітьми так само важкі і настільки ж драматичні, як відносини між люблячими» [10] і час на гнів і боротьбу з минулим, якого вже немає, направте всю свою енергію на те, щоб дивовижним чином змінити себе. Коли ваші батьки побачать це, вони будуть зворушені новими якісними змінами в вас, які не можуть не справити враження, – ваші свіжість, розуміння, необумовлена любов, доброта навіть там, де, здавалося б, потрібно сердитися» [9].

Необхідно пробачити батькам їх суворість і жорстокість до вас, адже їм так хотілося, щоб їх мрії збулися, нехай вашими зусиллями. Однак в їх уяві – це краще життя, якого вони вам бажали, якого хотіли вони, але не змогли його досягти. Тож плекали надію на вас. Звідси у нас часто є відчуття вини, що ми не виправдали сподівань. І «доки у дитини є почуття провини, вона не зможе пробачити своїх батьків, тому що батьки означають провину» [9].

Але навіть батьки Ісуса Христа чи Сіддхарті Гаутами були незадоволені ними. «Батьки Ісуса вели певний спосіб життя – вони були ортодоксальними євреями, а їх син був проти традицій і умовностей. Батько Ісуса Йосип, мабуть, сподівався, що, коли він постаріє, син допоможе йому теслювати в майстерні; а дурний син почав вести розмови про Царство Боже. Ви думаєте, батько–старий був щасливий?»

Батько Гаутами Будди був дуже старий, у нього був тільки один син, та й той народився, коли він уже був зрілого віку. Все життя він чекав, молився, проводив всілякі релігійні ритуали в надії, що у нього народиться син, тому що спадкоємець подбав би про його королівство. Але одного разу син зник з палацу. Ви думаєте, він був щасливий? Він був сильно розгніваний, він готовий був убити Будду! Його детективи нищпорили по всьому королівству» [9]. Тож не має сенсу у почутті вини, це ваше життя і ви маєте прожити його так, як підказує вам ваше серце, а не за бажанням батьків.

Ще одним джерелом провини є неспроможність любити батьків так, як вони люблять нас. Однак, це нормально, «природний хід розвитку такий: вони вас люблять, тому що ви – їхні діти; але ви їх так любити не зможете, тому що вони не ваші діти. Ви будете любити своїх дітей, і станеться те ж саме: ваші діти не зможуть вас любити тією ж любов'ю, тому що річки течуть вперед, а не назад» [9]. Вашим батькам було радісно вас виховувати, передавати вам свій досвід і це їх нагорода. Коли ви вирости, у вас з'явилися власні турботи, і ви не повинні з кожного приводу радитися чи ділитися з батьками. Ви стали самостійними, і батьки не ваші діти, щоб про них постійно піклуватися, тож ви не маєте відчувати себе винними, що не приділяєте достатньо уваги батькам. Звичайно за винятком, коли їм дійсно потрібна Ваша допомога чи коли вони потребують опіки в глибокій старості. І якщо вони вимагають вашої уваги, ображаються чи навіть тероризують вас – все що ви можете, поставитися до цього зі співчуттям, однак відмовити (якщо вони не потребують реальної допомоги). Ваш обов'язок перед ними полягає лише в тому, що бути щасливими, звичайно у вашому розумінні щастя. І коли ви дійсно будете відчувати щастя, можна поділитися ним з батьками, але треба бути готовим попередньо витримати їх розпач.

Подібна поведінка батьків часто зумовлена їх надлишковою любов'ю до дітей, яка виникає як компенсація невиваженості еротичної любові. Світлана Крилова пише, що «коли мати відмовилась від еротичної любові, вона зациклюється на дитині і неминуче придушує її особистість. Вона облутує дитину жалісливою турботою, згорає її ініціативність і самостійність. Коли діти виростають, це може призвести або до симбіозу з матір'ю, що породжує старого холостяка і стару діву, або до повного відчуження від матері» [6, с. 32]. Зауважимо, що мати більше схильна до такої поведінки, однак з татами це теж трапляється. Іноді батько, розчарувавшись в жінках, всю свою любов віддає дочці (рідше – сину), що має аналогічний ефект на дитину.

Таким чином, «найтяжчий тягар, який лягає на плечі дитини – непрожите життя батьків» [11] і найбільший їх дар нам – позбавити від турботи про них.

Отже, методом феноменологічної редукції, відсторонившись від власних переживань, слід чітко усвідомити корінь непорозуміння дітей з батьками. Засвідчивши в чому він, залишити це. Пробачити свого батька й мати, позбутися відчуття провини. Не потрібно якихось спеціальних дій, коли людина буде щасливою, колись їй захочеться поділитися цим з батьками. І якщо вони зможуть розділити з дитини щастя – це буде їм найкраща нагорода.

Власне в цьому і полягає гармонізація стосунків з батьками. Необов'язково між батьками і дітьми в результаті виникне дружба. Однак має бути відчуття вдячності за все, що батьки дали дітям. Тож в ідеалі стосунки мають бути на рівні «дорослий» – «дорослий» з усвідомленням певної міри відповідальності один за одного. В багатьох країнах Європи і навіть в деяких країнах Азії (напр. Японія, Китай) вже давно є нормою відправляти батьків в будинки для пристарілих, і це ні в кого не викликає обурення чи почуття провини. «В суспільстві така практика вважається нормальною... зайняті роботою і повсякденними турботами діти вважають за краще віддавати літніх людей туди, де їм буде забезпечено належний догляд. До того ж люди в таких установах знайомляться, спілкуються і проводять час в компанії людей свого віку. Вечорами у них є можливість повертатися додому» [12]. На нашу думку, певною мірою це говорить про психологічну зрілість спільноти, за умови що стосунки між дітьми і батьками залишаються теплими, є взаєморозуміння і готовність допомогти.

Отже, для становлення конструктивної самоідентичності важливе глибинне переживання стосунків з батьками. Це як фундамент для подальшого розвитку особистості. Якщо вона змогла усвідомити прихований мотив їх поведінки по відношенню до неї, то вона змогла пізнати свій спосіб взаємодії зі світом. Адже саме у власній реакції на батьків криється потаємний ключ до любові до себе та світу. І саме цей ключ є відправною точкою для формування самоідентичності. Без нього вона буде не повною... Без розуміння своєї поведінки, характеру, вподобань, які великою мірою сформовані за участі батьків (людей, які виховують дитину), самоідентичність буде будуватися на дитячих травмах, що не зможе привести особистість до повноцінного життя та щастя.

Таким чином, для формування самоідентичності, перш за все слід заглибитися в аналіз взаємовідносин з батьками. Дослідити їх стосунки між собою, та усвідомити, що з усього того є вашим тягарем. Що вас не відпускає жити своїм життям і тінню ваших батьків крокує за вами і спонукає діяти так чи інакше.

Найпростіше це зробити через практику прощення батьків, вона допоможе людині виявити всі болючі «точки» взаємодії з батьками, які вплинули на її подальше формування. Необхідно спробувати згадати з раннього дитинства все, коли дитина відчувала себе ображеною на батьків і проаналізувати з позиції дорослого, чи доречно було ображатися. Якщо ні, то необхідно подумати про те, чи ця образа допомогла людині в житті чи нашкодила. Якщо нашкодила, треба спробувати пробачити батьків через усвідомлення мотивів їх дій. Якщо допомогла, обов'язок дитини подякувати батькам за певний урок.

Аналогічно можна оцінити інші дитячі образи на оточуючих. Коли цей тягар впаде з плеч, звільниться місце для любові.

Так, ми говорили про те, що неможливо любити своїх батьків, так як вони люблять нас. Однак їх можна полюбити всім серцем як частинку божественного, як чоловіче та жіноче в вас. І коли це відбудеться – особистість зможе пережити єднання власних мужності та жіночності, що дасть відчуття цілісності і по суті є переживанням своєї самості.

Підбиваючи підсумки всього вищесказаного, зауважимо, що самоідентичність починається з розрізнення в собі якостей, які не є продовженням волі батьків, а є проявом унікальності. Найпростіше це можна дослідити через гармонізацію стосунків з батьками, яка зрештою приводить до переживання власної самості та збуджуючої радості від відчуття єднання в собі жіночих та чоловічих проявів, які, можливо заперечувалися через свідоме чи несвідоме заперечення батьків, незгдоу з ними (чи з кимось з них). Такий стан є відправною точкою для подальшої побудови власної ідентичності як автопроекту.

Список використаних джерел

1. Мазур Л. Проблема співвідношення індивідуальної і колективної ідентичності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26210/1/8-40-46.pdf>
2. Кон И. С. Идентичность [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ociologiya/IDENTICHOST.html
3. Экзюпери Антуан де Сент. Маленький принц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/EKZUPERY/mprinc.txt>
4. Монтень М. О воспитании детей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/FILOSOF/MONTEN/children.txt>
5. Ериксон Е. Идентичность: юность и кризис: Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. Толстых А. В. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.
6. Крилова С. А. Цілісна сім'я як форма соціального партнерства, ОСОБИСТІСТЬ, СТАТЬ, СІМ'Я: ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДІ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ, ПСИХОАНАЛІЗУ І АРТ-ТЕРАПІЇ. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць IV Міжнародної науково-практичної конференції, 30–31 березня 2017 р. / За ред. Хамітова Н. В. – К.: Інтерсервіс, 2017. – 196 с.
7. Зигмунд Ф. Будущее одной иллюзии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nv-shulenina.narod.ru/freyd_zigmund_budushee_odnoy_illyuzii.pdf
8. Махабхарата [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ok.ru/lila.org/topic/66860460307873>

9. Ошо, О родителях и детях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://subscribe.ru/group/formula-schastyia/7938088/>

10. Моруа А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://socratify.net/quotes/andre-morua/31742>] Тож «не витрачайте даремно сили»

11. Юнг К. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tutkatamka.com.ua/nathnennyia/psihologiya/20-citat-psixologa-karla-yunga-yaki-dopomozhut-krashhe-zrozumiti-sebe/>

12. Вечерняя Москва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://news.rambler.ru/other/37880401/?utm_content=rnews&utm_medium=read_more&utm_source=copylink

References

1. Mazur L. Problema spivvidnoshennja indyvidual'noi' i kolektyvnoi' identychnosti [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26210/1/8-40-46.pdf>

2. Kon I. S. Identichnost' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/IDENTICHOST.html

3. Jekzjuperi Antuan de Sent. Malen'kij princ [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://lib.ru/EKZJUPERY/mprinc.txt>

4. Monten' M. O vospitanii detej [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://lib.ru/FILOSOFO/MONTEN/children.txt>

5. Erikson E. Identichnost': junost' i krizis: Per. s angl. / Obshh. red. i predisl. Tolstyh A. V. – M.: Izdatel'skaja gruppa «Progress», 1996. – 344 s.

6. Krylova S. A. Cilisna sim'ja jak forma social'nogo partnerstva, OSOBYSTIST', STAT', SIM'Ja: VYKLYKY TA VIDPOVIDI FILOSOFS'KOI' ANTROPOLOGII', PSYHOANALIZU I ART-TERAPII'. Pidhid filosos'koi' antropologii' jak metaantropologii': zbirnyk naukovykh prac' IV Mizhnarodnoi' naukovy-praktychnoi' konferencii', 30–31 bereznja 2017 r. / Za red. Hamitova N. V. – K.: Interservis, 2017. – 196 s.

7. Zigmund F. Budushchee odnoj illjuzii [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://nv-shuleniina.narod.ru/freyd_zigmund_budushchee_odnoj_illyuzii.pdf

8. Mahabharata [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ok.ru/lila.org/topic/66860460307873>

9. Osho, O roditeljah i detjah [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://subscribe.ru/group/formula-schastyia/7938088/>

10. Morua A. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://socratify.net/quotes/andre-morua/31742>] Tozh «ne vitrachajite daremno sili»

11. Jung K. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.tutkatamka.com.ua/nathnennyia/psihologiya/20-citat-psixologa-karla-yunga-yaki-dopomozhut-krashhe-zrozumiti-sebe/>

12. Vechernjaja Moskva [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://news.rambler.ru/other/37880401/?utm_content=rnews&utm_medium=read_more&utm_source=copylink

Pashynska A. V., post-graduate student of the Department of Philosophical Anthropology, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), agnessa.pashynska@gmail.com

The role of parents in formation of self-identity

The purpose of the article was to investigate the influence of relationships with parents on the formation of self-identity of the individual.

It has been found out that harmonious relations with the people who brought us up are the foundation for the formation of self-identity. For their harmonization, one can turn to the phenomenological reduction method and understand the meaning of the existence of parents in our lives; good relations can be fostered by the induction of the image of parents to «heavenly parents», the universal laws of nature, the existence of men and women. Awareness of the motives our parents have been guiding by raising us is the key to their forgiveness. At the same time, the in-depth analysis of one's own child forms the ability to differentiate one's and another's or that's imposed. It is this will continue to be the basis for the creation of its own identity as an automotive project. And good relationships with parents will give you a sense of integrity, through the cleansing and adoption of the male and female principle that we take from our parents.

Keywords: self-identity, identity, harmony, relationships, parents, children.

* * *

УДК 130.2:791.4

Пушонкова О. А.,

кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії та релігієзнавства
Черкаського національного університету
ім. Богдана Хмельницького, Вчений секретар
Черкаського обласного художнього музею
(Україна, Черкаси), krapki@ukr.net

ПАЛІМПСЕСТ ЯК МЕТАФОРА ПАМ'ЯТІ КУЛЬТУРИ: СВОЄРІДНІСТЬ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

Здійснюється аналіз феномену палімпсесту як метафори культурної пам'яті, що викликано зміною її архітектонічної моделі в культурі ХХ – поч. ХХІ ст. та уможливило інтерпретацію культури як динамічного тексту з періоначалом, «початковим кодом», який актуалізується у контексті процесів архайзації як «пригадування» першотексту. Особливості візуалізації в мистецтві, зокрема в кінематографі та живописі презентують феномен розірваної перспективи та кінематографічного полотна; мерехтіння архетипного горизонту, полілінійність часу: зворотний рух, складність, слутаність, відсутність. У культурно-травматичному дискурсі травматична фіксація призводить до «забуття-вигніснення» минулого, що втілюється у безмістовному принципі колажу; з його тавтологічною процесуальністю та образами «фрагментів», «уламків», «сміття» та «трухи». Забуття уможливило життя «тут і тепер», але проблематизує історичні виміри пам'яті та її колективне підґрунтя, що призводить до фантомізації минулого та утворення його гібридних симуляцій. Візуалізація травматичного досвіду утворює «острівки застиглості афекту» й формує «арейл сліпоту» у культурі тотальної візуалізації.

Ключові слова: культурна пам'ять, культурна метафора, візуальна культура, палімпсест, архайзація культури, культурно-травматичний дискурс, культурна травма.

Полілінійний простір постмодерністської культури втрачає ознаки системи, закони функціонування якої можна розкрити та спрогнозувати подальший розвиток. «Очасовління простору» модерністського проекту змінюється «опросторюванням» часу постмодерністського. Отже пам'ять, як носій типу темпоральності культури, сьогодні використовується як один з інструментів інтерпретації простору, що ми спостерігаємо як в сучасній філософії, так і в культурі. Непередбачуваність створює безліч альтернативних можливостей й усе меншу залежність від минулого, яке мало фатально визначати майбутнє (З. Фройд). При цьому минуле продовжує «мерехтити» у теперішньому й майбутньому, накладається на новітні коди, переплітається, вуалюється у зміщених образах, або нагадує про ціле у вигляді уламків або фрагментів, існує як натяк у стертих або розмитих написах, накладається як «калька» на комплементарні образи. У мистецтві домінує контекстуальність, гра смислами без появи принципово нового – комбінаторика.

Такі процеси спостерігаються як у вербальності, так і в піктограмах мистецтва. Важливо віднайти метафору, яка б підходила як до вивчення процесів пам'яті, чіткого визначення якої науковці так і не дали, так і до аналізу процесів культури в цілому, що пов'язані зі змінами у кодах її темпоральності.

В сучасній ситуації все більший інтерес викликають проблеми репрезентації образів минулого, їх утримання, заміщення або знищення в історичній і персональній пам'яті, культурні фільтри пам'яті, механізми трансформації останньої й способи актуалізації спогадів в масовій історичній свідомості. Чи є забуття простим стиранням? Як репрезентується «слід» минулого у пам'яті?

Численні теорії пам'яті протягом ХІХ–ХХ ст. зводились до опису пам'яті як Речі, вона виступала як